

25.5

FREDAGSSERIEN 14

Musiikkitalo klo 19.00

Hannu Lintu, dirigent

Leila Josefowicz, violin

*Joonas Kokkonen: Interludier ur operan
De sista frestelserna*

15 min

Bernd Alois Zimmermann: Violinkonsert

18 min

1. Sonat (*Allegro moderato, rubato*)

2. Fantasi (*Rubato molto*)

3. Rondo (*Allegro con brio*)

PAUS 20 min

Robert Schumann: Symfoni nr 1 "Våren" op. 38

32 min

1. *Andante un poco maestoso – Allegro molto vivace*

2. *Larghetto (attacca)*

3. *Scherzo (Molto vivace – Trio)*

4. *Allegro animato e grazioso*

*Efter Schumanns symfoni överräcks blommor till andre
solobasunisten Teppo Alestalo som går i välförtjänt pension.*

KAMMARMUSIK I SENA KVÄLLEN börjar i Konsertsalen efter en paus på ca 10 minuter. Publiken ombeds ta plats på parketten för att lyssna till musiken. Platserna är onummerade..

Tomas Nuñez-Garcés, cello

J. S. Bach: Svit för solocello nr 2 BWV1008

16 min

- 1. Preludium*
- 2. Allemande*
- 3. Courante*
- 4. Sarabande*
- 5. Menuett*
- 6. Menuett*
- 7. Gigue*

DEN NYA SÄSONGEN

Inför konserten diskuterar redaktören Outi Paananen och chefsdirigenten Hannu Lintu (på finska) den kommande konsertsäsongen 2018–2019. Nedre foajén kl. 18.00.

Paus ca kl. 19.50. Konserten slutar ca kl. 21.15.

Kammarmusiken i sena kvällen slutar ca kl. 21.45.

Konserten sänds direkt i Yle Radio 1 och på Yle Arenan. Konserten visas i två delar på Yle Teema i programmet RSO i Musikhuset 3.6 och 10.6 samt i repris på Yle TV1 9.6 och 16.5.

FRÅN SKUGGOR TILL LJUS

”Herr Kokkonen, anser ni att er opera har möjligheter att lyckas här i Tyskland?” ”Visst dör man väl även här”, svarar kompositören.

Visst har man dött, och levtt, och därmedellan utkämpat yttre och inre strider, som prövar människans kraft och svaghet, tro och tvivel, glädje och ångest, samt hennes vacklande självförtroende. Då den sista stunden är inne, uppstår frågan: kan en skugga vara ljus?

Tonsättaren Joonas Kokkonens enda opera *De sista frestelserna* fick en framgång utan like i Finland på 1970-talet. I fjorton tillbakablickande scener handlar den om lekmanna-predikanten Paavo Ruotsalainen's liv. De drömvisioner och syner som den kontroversielle 1800-talspredikanten såg på sin dödsbädd ställs mot den självupppoffrande hustrun Riittas annorlunda sätt att kämpa sig till inre frid och kontakt med Gud. I första hand är det fråga om ett psykologiskt drama vars referensram utgörs av den kristna väckelserörelsen.

Vad musiken beträffar infaller den i ett skede i Kokkonens liv, då hans skaparkraft var som bäst. Här känner man lättare än någonsin igen hans annars också så personliga röst. Musiken är stark, uttrycksfull och strukturellt enhetlig.

Då Kokkonen fick en beställning på en komposition för hösten 1977 till Radions symfoniorkesters 50-årsjubileum, upplevde han att han inte hade tillräckligt med tid att skriva ett helt nytt verk. Därför gick han in för lös-

ningen att skriva *Interludier* hämtade ur operan *De sista frestelserna*. I själva operan fungerar interludierna mellan scenerna som orkestrala övergångar till en ny situation eller stämning. Utgående från dessa mellanspel trodde Kokkonen sig kunna snabbt sammanställa det beställda verket, men som det ofta går så kom kompositören inte lätt undan. Interludierna blev ett självständigt, fyrsatsigt verk vars material och stämningar är hämtade ur operans musik. Kokkonen omformade delarna och lade även till musik som inte finns i operan. Enbart det tredje interludiet härstammar till stor del direkt från operan. Samtliga interludier har sina rötter i operans första akt.

Den första delen, *Moderato*, börjar med dramatiskt larm. Den döende Paavo ropar: ”Till himlens portar går man ensam. Hörde ni, ensam.” Musiken blir lugnare och Paavos inre syner tar över. Ett kort *Allegretto* börjar med en dansande rytm introducerad av träblåsinstrumenten. Rytmiken har sin orsak: vi befinner oss på en dansplats, Paavo och Riitta är unga. I *Allegrot* blir stämningen igen febril och spänd. Musiken tilltar och får marschrytm, då Paavo beger sig ut för att predika och den rasande Riitta slänger en yxa efter honom. Finalen (*Andante*) börjar utan avbrott och musiken blir lugnare och klarare, då vi befinner oss vid Riittas dödsbädd – så här slutar även första akten i operan. En kromatisk melodik betonar den ljusa stämningen och besvarar den centrala frågan i *De sista frestelserna*: Ja, en skugga kan vara ljus.

Osmo Tapio Räihälä

MUSIKALISK STORSTÄDNING

Radions symfoniorkesters satsning på Bernd Alois Zimmermanns 100-årsjubileum kulminerar i kväll med ett veritabelt nyckelverk, då vi hör tonsättarens violinkonsert. Under säsongen har även andra betydelsefulla verk framförts, såsom cellokonserten *Canto di speranza* och orkesterverken *Photoptosis* och *Stille und Umkehr* samt den sällan spelade tidiga *Stråkktrion*. Vad är det som gör violinkonserten så speciell?

Bland de centrala europeiska tonsättarna från senare hälften av 1900-talet trädde Zimmermann fram vid samma tid som Karlheinz Stockhausen, Luigi Nono, Luciano Berio och Pierre Boulez, men kom att stå efter dem i berömmelse. Då höjdarna bland 1950-talets avantgardister gjorde nummer av sig vid sommarkurserna i Darmstadt, höll sig den mera tillbakadragne och djupt troende katoliken Zimmermann hellre i bakgrunden. Han led också av depressioner, som år 1970 drev honom till självmord 52 år gammal. Zimmermanns förtidiga död skulle eventuellt ha förskjutit honom ännu mer i skymundan, om inte tonsättar- och musikergenerationen som föddes efter andra världskriget varit så intresserad av honom.

Zimmermanns musik kan sammanfattas med två begrepp: pluralism och tidens sfäriska form ("Kugelgestalt der Zeit"). Det föregående är på sätt och vis en följd av det senare. Zimmermann upplevde tiden så, att det förflutna och det tillkommande var närvarande i nuet. Tiden och händelserna sprider så-

ledes på sig i alla riktningar såsom i en urrexlosion. Zimmermanns stilistiska pluralism var i hög grad en manifestation av denna tanke. Sålunda avancerade hans musik från tidig nyklassicism först till användning av stilistiska lån och citat och slutligen till kollage som senare generationer började kalla för postmodernism.

Men dessförinnan behövdes en "musikalisk storstädning"; så kallade Zimmermann sin egen väg till mognad efter andra världskriget. Det tidigare nyklassiska tonspråket suddades ut och Zimmermanns intresse riktade sig mot det som även lockade många andra samtida kompositörer: 12-tonssystemet eller dodekafonin och den därur härledda serialismen. Zimmermann kände emellertid inte behov av att göra sig av med all "smuts", vilket förmodligen var det som Boulez och hans gelikar strävade efter. De allra strängaste avantgardisterna skulle under inga omständigheter ha inkluderat exempelvis jazz eller latinska rytmer i sin musik, vilket Zimmermann gjorde hämningslöst.

Sonat för violin och piano kom till år 1950 och den blev Zimmermanns utgångsmaterial, då han mycket snart därefter började skriva en konsert för violin och orkester. Han orkestrerade sonatens yttersta satser som sådana men konsertens omfattande mellersta sats komponerade han på nytt. Resultatet blev ett verk där det förflutna, dvs. nyklassicismens och expressionismens anda, är närvarande, liksom även det tillkommande, dvs. dodekafonin, stilblandningen och pluralismen. Mitt i den sfäriska tiden befinner sig givetvis nuet, i detta fall året 1950 och violinkonser-

ten. Detta var den första kompositionen i Zimmermanns "fullt utvecklade" stil och därför är den ett nyckelverk i tonsättarens produktion.

Konserten är tresatsig och inleds med satsen *Sonata*. Violinens öppningsreplik låter dodekafonisk men är det inte. Satsen börjar som en sonat men tar sedan en annan riktning, då ett originellt, dansande *Allegro commodo* dyker upp. Någon sedvanlig genomföring eller återtagning finns inte utan Zimmermann radar upp sitt material i ett tätt montage. Inget under att första satsen är så kort.

Fantasi är konsertens tungt vägande kärna. Strukturen är en rondoform, dvs. motiven upprepas turvis i något varierande utformning. I detta fall kan man inte tala om en typisk långsam sats, eftersom långsamma tempokarakterer alternerar med snabbare tempon. Soloviolinens öppningstema är nu så nära en 12-tonsrad som någonsin i detta verk, men Zimmermann bygger upp dodekafonin så att den klingar riktigt snyggt. Med citatteknik plockar tonsättaren med hymnmelodin *Dies irae* hela tre gånger, visserligen skickligt invävd i musiken.

Trots rubriken är finalen (*Rondo*) mindre rondoliknande. Efter en introduktion övergår den i *Tempo di rumba*, som då det upprepas blir en synnerligen passionerad dans, ända tills framfarten stannar upp i en generalpaus. Violinen spelar ännu en koncentrerad solokadens, varefter musiken kommer under så hårt tryck att det sista ackordet smäller till snabbt.

Trots verkets korta speltid (ca 16 minuter) är Zimmermanns violinkon-

sert en fullödig, till och med fullpackad komposition. Solopartiet kallar fram både det sköna och det mindre sköna – vad annat kan man förvänta sig av en tonsättare för vilken olika tider, platser och händelser är närvarande här och nu?

VÅREN ÖVERRASKAR ÄVEN DEN ERFARNE

Tonsättaren Robert Schumanns liv var en ständig kamp mot verkliga och inbillade svårigheter. Till de verkliga hörde svag fysisk hälsa och depressioner samt konflikten med Friedrich Wieck. Wieck var ursprungligen Schumanns pianolärare och hans dotter Clara var en stor begåvning som gjorde karriär som konsertpianist redan vid unga år. Schumanns och Clara Wiecks kärleksrelation hade redan pågått i fyra år, då kompositören år 1840 tvingades söka tillstånd på rättslig väg att gifta sig med sin älskade. Så hårt motsatte sig nämligen Friedrich Wieck äktenskapet.

Schumanns inbillade svårigheter infann sig i takt med variationerna i hans psykiska och fysiska hälsa. Tonsättaren tvivlade själv redan i ett tidigt skede på sin mentala hälsa, på förnuftets klarhet och dess beständighet. Ända till slut höll den inte heller: Schumann tillbringade de två sista åren av sitt liv på mentalsjukhus försjunken i sina egna världar.

Äktenskapet med Clara innebar en vändpunkt i Schumanns musik. Tidigare hade han enbart skrivit romanser och

pianostycken, men nu inspirerades han till att komponera orkestermusik. Den omedelbara gnistan till första symfonin (B-dur opus 38, med binamnet *Våren*) tycks ha varit Claras första graviditet. Segern i rättegången och Schumanns nya tjänst vid konservatoriet i Leipzig, där han tillträdde som lärare i teori och komposition, hade en uppmuntrande verkan på hans sinnesstämning. Allting som han gav sig i kast med gjorde han med brinnande iver. Sålunda blev fjärde symfonin i princip färdig på *fyra dagar* i januari 1841!

Schumann skrev till tonsättaren Ludwig Spohr: "Jag komponerade symfonin så att säga i ivrig väntan på våren, som med sin fräschör varje gång överraskar även den erfarna." Schumann uppkallade ursprungligen de fyra satserna som så: 1. *Vårens uppvaknande* 2. *Kväll* 3. *Glada lekkamrater* 4. *Vårens fullbordande*. Namnen beskriver satserna så väl att det inte behövs några fler kommentarer. Schumann beslutade emellertid trots allt att stryka dem. Han var nämligen orolig för att de i alltför hög grad skulle påverka publikens förväntningar. Detta råd fick han även av den jämnåriga vännen Felix Mendelssohn, som redan var en erfaren kompositör av orkestermusik. Symfonins uruppförande ägde rum den sista mars samma år i det ursprungliga konserthuset Gewandhaus i Leipzig. Orkestern leddes av Mendelssohn.

Publiken tog väl emot verket men den offentliga kritiken var syrligare. Det var inget under eftersom Schumann i denna fräscha och inspirerade symfoni inte brydde sig om de klassiska formaliteterna. Tiden har emellertid bevi-

sat Vårsymfonins varaktiga värde och den står ingalunda kvalitativt efter Schumanns övriga orkestermusik i något väsentligt avseende.

Osmo Tapio Räihälä

HANNU LINTU

Hannu Lintu tillträdde som Radions symfoniorkestrets åttonde chefsdirigent i augusti 2013 och han fortsätter härmed sitt mångåriga framgångsrika samarbete med RSO. Under spelåret 2017–2018 dirigerar Lintu 20 konserter i Musikhuset och åker även ut på Europaturné med orkestern.

Före RSO var Hannu Lintu konstnärlig ledare för Tammerforsfilharmonin och chefsdirigent för Helsingborgs Symfoniorkester. Därtill har han varit förste gästdirigent för Irlands nationalorkester. Lintu samarbetar även regelbundet med Kammarorkestern Avanti! och år 2005 var han konstnärlig ledare för Avantis sommarmusik.

Under säsongen 2017–2018 dirigerar Hannu Lintu bland annat Tokyos stadsorkester, Washington National Symphony Orchestra samt symfoniorkestrarna i Dallas och Detroit. Därtill debuterar han som dirigent för Neapels filharmoniker, Singapores symfoniorkester och Hiroshimas symfoniorkester. Lintu har på sistone även dirigerat Tyska symfoniorkestern i Berlin, symfoniorkestrarna i Luzern och Galicien, Seouls filharmoniker samt orkestrarna i St. Louis, Baltimore och Toronto.

Till hans allra senaste viktiga debutter hör gästspelen vid Statsoperan i Stuttgart och radioorkestrarna i Wien och Hamburg.

Hannu Lintu uppträder regelbundet även vid operafestivalen i Nyslott. Där dirigerar han Verdis Otello sommaren 2018. Vid Nationaloperan har han dirigerat Parsifal, Carmen, Kung Lear, Tristan och Isolde och Tero Saarinsens balett Kullervo till Sibelius musik.

LEILA JOSEFOWICZ

"För mig är det ovanligare att spela musik av en död än av en nu levande tonsättare", konstaterade Leila Josefowicz nyligen i en intervju för tidningen The Washington Post.

Josefowicz föddes i Kanada men växte upp i Förenta Staterna. Hon har blivit känd som en personlig violinist som gått sin egen väg. Hennes lysande internationella karriär började på 1990-talet, då hon bländade publiken med sina tolkningar av den klassisk-romantiska repertoaren. Men hon har avvikit från den traditionella stjärnmusikerns bana och inriktat sig i allt högre grad på den nya musiken. Inom den lite äldre musiken föredrar hon numera verk från 1900-talet som hon spelar oftare än den klassisk-romantiska repertoaren.

Josefowicz uppträder på många håll runt om i världen. Under de senaste månaderna har hon gästspelat som solist för bl.a. Berlins filharmoniker, Tonhalleorkestern i Zürich och Metropolitan-orkestern i Tokyo samt symfoniorkestrarna i Chicago, San

Francisco och Minnesota. Under denna säsong har hon uppträtt med bl.a. Los Angeles filharmoniker, Concertgebouw-orkestern i Amsterdam, National Symphony Orchestra i Washington och Bostons symfoniorkester. Hon spelar även regelbundet kammarmusik med sin samarbetspartner pianisten John Novacek.

Josefowicz tekniskt virtuosa men samtidigt starkt inlevelsefulla och emotionella stil att tolka har fått många av de betydande kompositörerna i vår tid att skriva musik för henne. Till dem hör Esa-Pekka Salonen, Steven Mackey, Colin Matthews, Luca Francesconi och John Adams. Nära förestående samarbetsprojekt har hon även med Andrew Norman och Daniel Bjarnason som representerar en yngre generation.

Josefowicz gav ut sin prisade debutskiva år 1995 (Tjajkovskijs och Sibelius konserter) och sedan dess har hon gjort ett stort antal skivor med central repertoar bestående av både romantisk och modern musik. Med Radions symfoniorkester har hon tidigare spelat in Salonens violinkonsert, en skiva som var nominerad för Grammypriset 2014. I samband med detta besök inspelas Bernd Alois Zimmermanns violinkonsert för utgivning på skiva.

RADIONS SYMFONIORKESTER

Radions symfoniorkester (RSO) är Yles orkester med uppgift är att skapa och främja finländsk musikkultur. Sedan år 2013 är Hannu Lintu orkesterns chefs-

dirigent. RSO:s tidigare chefsdirigenter är Toivo Haapanen, Nils-Eric Fougstedt, Paavo Berglund, Okko Kamu, Leif Segerstam, Jukka-Pekka Saraste och Sakari Oramo.

Under spelåret 2017–2018 firar RSO sitt 90-årsjubileum. Radioorkestern bestående av tio musiker uppträdde för första gången den 1 september 1927 i en studio vid Alexandersgatan 46 i Helsingfors. Några år senare inledde orkestern sin offentliga konsertverksamhet. På 1960-talet under Paavo Berglunds tid som chefsdirigent utvidgades besättningen till en fulltalig symfoniorkester.

Utöver de stora romantiska och klassiska mästerverken har RSO en hel del nutida musik på sin repertoar och orkestern uruppför årligen ett flertal nya verk som beställts av Yle. Till RSO:s uppgifter hör att spela in all finländsk orkestermusik med fulla radieringsrättigheter för Yles arkiv. Under spelåret 2017–2018 uruppförs sex verk som beställts av Yle. Till säsongplanerna hör även tre operor som uppförs konsertant, en första egen RSO-festival och några av 1900-talets centrala violinkonserter.

RSO har spelat in verk av bl.a. Mahler, Ligeti, Eötvös, Sibelius, Hakola, Lindberg, Saariaho, Sallinen, Kaipainen och Kokkonen samt därtill premiärinspelningen av Armas Launis' opera *Aslak Hetta*. Orkesterns inspelningar har fått ett flertal pris av bl.a. BBC Music Magazine, Académie Charles Cros och MIDEM Classical Award. Upptagningen av Sibelius' *Lemminkäinen* och Pohjolas dotter ingick i tidskriften Gramophones *Critic's Choice* i december 2015. Med denna inspelning fick RSO och Hannu

Lintu även det inhemska Emmapriset i kategorin Årets klassiska album 2015. Under spelåret 2017–2018 ger RSO ut skivor med verk av Sibelius, Prokofjev, Lindberg och Bartók.

RSO turnerar regelbundet på olika håll i världen. Under säsongen 2017–2018 företar orkestern en Europaturné under ledning av Hannu Lintu. RSO:s radiokanal Yle Radio 1 radierar alla orkesterns konserter. I allmänhet sänds både de inhemska och utländska konserterna direkt. På RSO:s webbsidor (yle.fi/rso) kan man lyssna på konserterna och se dem live med hög upplösning.